

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

Departament Pomocy i Integracji Społecznej

Zatwierdzam:

Elżbieta Rafalska

Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

Od wykluczenia do aktywizacji. Program pomocy osobom wykluczonym społecznie i zawodowo

(art. 23 ust. 1 pkt 7a ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej)

Warszawa, grudzień 2018 r.

Spis treści

I.	PODSTAWA PRAWNA PROGRAMU.....	3
II.	WPROWADZENIE	3
III.	GŁÓWNY CEL PROGRAMU.....	5
IV.	ZAŁOŻENIA PROGRAMU.....	6
V.	ZAKŁADANE REZULTATY.....	13
VI.	WSKAŹNIKI.....	14
VII.	REALIZATORZY PROGRAMU.....	15
VIII.	PODMIOTY MOGĄCE UBIEGAĆ SIĘ O DOFINANSOWANIE.....	16
IX.	TRYB REALIZACJI PROGRAMU.....	16
X.	FINANSOWANIE.....	17
XI.	ZASADY SKŁADANIA OFERT KONKURSOWYCH.....	19
XII.	MONITORING.....	20
XIII.	POSTANOWIENIA KOŃCOWE.....	20

I. PODSTAWA PRAWNA PROGRAMU

Podstawą prawną Programu Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej pn. „*Od wykluczenia do aktywizacji. Program pomocy osobom wykluczonym społecznie i zawodowo*” jest art. 23 ust. 1 pkt 7a ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2018 r. poz. 1508).

II. WPROWADZENIE

Wprowadzenie zmian w krajowej polityce społecznej oraz wyznaczenie nowych kierunków działań wobec polskich rodzin i ich członków wykluczonych społecznie, spowodowało modyfikację planowanych przedsięwzięć, w wyniku której doszło do zmiany założeń resortowego Programu Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, pn. „Aktywne formy przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu – nowy wymiar 2020”.

Decyzja ukierunkowania nowego programu Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej na problemy jednostek lub grup osób, w tym rodzin wykluczonych społecznie pozwala na promowanie włączania społecznego, walki z ubóstwem oraz dyskryminacją, zarówno społeczną, jak i zawodową. Stwarza też możliwości na dobre wykorzystanie usług reintegracji społecznej i zawodowej, które uzależnione jest przede wszystkim od poprawnego wykonywania statutowych zadań określonych instytucji.

W związku z powyższym powstał Program pn. „Od wykluczenia do aktywizacji. Program pomocy osobom wykluczonym społecznie i zawodowo” (nazywany dalej: Programem).

Zjawisko wykluczenia społecznego to sytuacja uniemożliwiająca lub znacznie utrudniająca jednostce lub grupie osób, w tym także rodzinie, wypełnianie ról społecznych, jak również ograniczająca prawo do korzystania z dóbr publicznych, infrastruktury społecznej, a także gromadzenia zasobów, w tym uzyskiwania dochodów gwarantujących godny sposób życia.

Przełamanie sytuacji określonej wykluczeniem społecznym, w której znajdują się osoby bądź rodziny, może nastąpić w wyniku interwencji instytucji państwa lub pomocy i wsparcia organizacji pozarządowych nakierowanych na podniesienie poziomu edukacyjnego, zdobycie lub podwyższenie kwalifikacji zawodowych, czy zapewnienie dostępu do usług opiekuńczych, asystenckich i terapeutycznych.

Zadaniem Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej jest wspieranie aktywności jednostek samorządu terytorialnego oraz organizacji pozarządowych dotyczącej wykorzystywania instrumentów „aktywnych form pomocy” w pokonywaniu czynników powodujących wykluczenie społeczne. Dlatego też największym wyzwaniem stawianym jako priorytet nowego Programu jest podejmowanie działań ukierunkowanych na włączanie społeczne jednostek lub grup osób, w tym także rodzin, doświadczających ubóstwa

i wykluczenia, a także organizowanie i proponowanie pomocy rodzinom w zakresie poprawy ich sytuacji.

Program ma charakter uzupełniający wobec ustawowych obowiązków samorządów gmin w zakresie przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, a także charakter wspierający działalność uprawnionych podmiotów funkcjonujących w obszarze pomocy społecznej, o których mowa w art. 25 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej.

Program stanowi także instrument motywujący do wdrażania nowych metod pracy z osobami wykluczonymi oraz programów aktywizacji społecznej i zawodowej tych osób, realizacji zadań wynikających z rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych oraz rozwój specjalistycznego wsparcia.

Założenia nowego Programu umożliwią wzrost szans na zatrudnienie osób dotkniętych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, ograniczenie ryzyka wykluczenia społecznego powodowanego dysproporcjami w dostępie do usług publicznych oraz włączenie społeczności lokalnych zamieszkujących obszary peryferyjne i zdegradowane w działania na rzecz ich samych.

Formuła Programu polega na organizowaniu konkursów w celu realizacji następujących założeń:

1. wzmocnienie roli klubów integracji społecznej w zakresie stosowania nowego profilu usług w celu przywracania osób do ponownego pełnienia ról społecznych i zawodowych oraz przygotowywania ich do usamodzielnienia się,
2. wzmocnienie roli partnerstw oraz wielosektorowości w obszarze działań mających na celu rozwiązywanie problemów wykluczenia społecznego i zawodowego osób bezrobotnych i korzystających ze świadczeń pomocy społecznej,
3. wyrównywanie oraz zwiększanie szans edukacyjnych i społecznych młodzieży w wieku od 15 do 24 roku życia, jak również rozwój współpracy instytucji publicznych, organizacji pozarządowych i innych ważnych miejsc dla społeczności lokalnej,
4. prezentowanie oraz promowanie dobrych praktyk dla celów edukacyjnych, porównawczych jak również umożliwieniu wymiany doświadczeń zarówno wśród przedstawicieli podmiotów reintegracyjnych, jak i przedstawicieli samorządów terytorialnych oraz przedsiębiorców.

III. GŁÓWNY CEL PROGRAMU

Głównym celem Programu pn. „Od wykluczenia do aktywizacji. Program pomocy osobom wykluczonym społecznie i zawodowo” jest identyfikacja potrzeb, inicjowanie oraz wzmocnienie **uczestniczenia w życiu społecznym i zawodowym osób wykluczonych społecznie poprzez utworzenie nowego poszerzonego profilu usług reintegracyjnych wzbogaconego o problematykę podnoszenia wartości społecznych i kwalifikacji zawodowych realizowanego przez podmioty zatrudnienia socjalnego.**

W ramach celu głównego wyznaczono następujące cele szczegółowe:

1. Poprawa sytuacji osób i rodzin wykluczonych społecznie poprzez promowanie i rozwijanie różnorodnych form współdziałania instytucji i organizacji z różnych sektorów na rzecz aktywizacji i integracji społeczności lokalnych, w tym zatrudnienia socjalnego, z wykorzystaniem idei partnerstwa.
2. Tworzenie lokalnych partnerstw na rzecz organizowania na obszarze gmin przedsięwzięć wykorzystujących aktywne formy pomocy.
3. Wspieranie oraz integrowanie młodzieży, szczególnie ze środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym z lokalnym środowiskiem poprzez:
  - działania edukacyjno-integracyjne w zakresie nabywania umiejętności społecznych mających na celu naukę w zakresie m. in. reakcji na swoje emocje, komunikacji z innymi ludźmi czy współpracy w grupie;
  - zaproponowanie różnorodnych form spędzania czasu wolnego jako działania o charakterze profilaktycznym.
4. Promowanie dobrych praktyk w zakresie świadczenia usług reintegracji społecznej i zawodowej realizowanych w ramach działalności instytucji zatrudnienia socjalnego, takich jak Centra i Kluby Integracji Społecznej.

Realizacja wyznaczonego w Programie celu głównego, jak i celów szczegółowych odbywa się poprzez organizację czterech otwartych konkursów ofert:

1. „Nowy profil usług w Klubie Integracji Społecznej”;
2. „Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu poprzez reintegrację społeczno-zawodową w ramach indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego realizowanego w Centrum Integracji Społecznej”;
3. „Aktywna Młodzież – działania na rzecz młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym”;
4. „Promocja i prezentacja dobrych praktyk aktywnych form pomocy realizowanych w centrach i klubach integracji społecznej”.

IV. ZAŁOŻENIA PROGRAMU

Podstawą prawną do ogłoszenia otwartych konkursów ofert w ramach Programu jest art. 13 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz.U. z 2018 r. poz. 450)

KONKURS 1. „Nowy profil usług w Klubie Integracji Społecznej”

Nowy profil usług reintegracji społecznej i zawodowej realizowanej przez kluby integracji społecznej nastawiony jest na objęcie usługami trzech wymiarów wykluczenia społecznego. W nowym profilu usług reintegracji poważną rolę i znaczenie przypisuje się problematyce zasobów lokalnych instytucji i organizacji pozarządowych działających w sferze: profilaktyki i ochrony zdrowia, kultury, sportu i rekreacji, pomocy społecznej oraz szeroko rozumianej edukacji. Dlatego też, realizując nowy profil usług, zakłada się współpracę z lokalnym ośrodkiem leczenia i terapii uzależnień oraz z organizacjami zajmującymi się kulturą, sportem i rekreacją lub pomocą społeczną.

Nowy profil usług reintegracyjnych wymaga podjęcia szeroko rozumianej wielosektorowej współpracy partnerskiej, głównie w środowisku lokalnym. Stąd też w realizacji nowego profilu usług ogromne znaczenie mają dwie idee, a mianowicie: idea metody indywidualnego przypadku oraz idea partnerstwa instytucjonalnego.

Realizując nowy, poszerzony profil usług, zaspokajający między innymi potrzeby w dziedzinie kultury, edukacji oraz turystyki i sportu oraz pomocy społecznej, Klub Integracji Społecznej powinien określić zakres standardu poszczególnych usług reintegracji społecznej i reintegracji zawodowej. Zapewni to osobom uczestniczącym w zajęciach optymalny zakres działań dostosowany do indywidualnie zgłaszanych potrzeb i osiągnięcie oczekiwanych efektów.

Standard usług świadczonych przez Klub Integracji Społecznej.

Z ponad 15-letniej praktyki świadczenia usług reintegracji przez Kluby Integracji Społecznej prowadzące działalność w oparciu o przepisy ustawy z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. z 2016 r. poz.1828 z późn. zm.) wynika, że były to usługi niedostatecznie uwzględniające indywidualne preferencje i potrzeby uczestników zajęć. Umożliwienie realizacji usług reintegracji społecznej i zawodowej na poziomie i w formie opisanej w niniejszym Programie wpłynie na wyższy standard usług.

W ramach usług indywidualnych – Klub Integracji Społecznej powinien zapewnić każdemu uczestnikowi dostęp do specjalistycznych usług poradnictwa z zakresu psychologii, prawa, doradztwa zawodowego, pracy socjalnej, pedagogiki.

Katalog usług w systemie grupowym to: samopomocowa grupa wsparcia, warsztaty psychoedukacyjne, zajęcia integracyjne promujące alternatywne formy spędzania czasu wolnego, warsztaty edukacji społecznej i zawodowej, kursy podnoszące umiejętności i kwalifikacje zawodowe, udział w formach prozatrudnieniowych.

Klub Integracji Społecznej realizujący poszerzony profil usług zapewnia uczestnikom zajęć również:

- 1) kursy podnoszące umiejętności i kwalifikacje zawodowe.
- 2) udział w formach prozatrudnieniowych, w skład których wchodzi prace społecznie użyteczne, roboty publiczne oraz staże jako działania, które powinny zostać podjęte w ramach współpracy instytucjonalnej Klubu, jak również działania wspomagające wejście na otwarty rynek pracy, czy zatrudnienie w podmiotach ekonomii społecznej.

Realizacja nowego profilu usług reintegracji w Klubie Integracji Społecznej wymaga zastosowania dokumentacji odzwierciedlającej prowadzone przez Klub działania, której stworzenie zostanie określone w otwartym konkursie ofert.

KONKURS 2. „Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu poprzez reintegrację społeczno-zawodową w ramach indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego realizowanego w Centrum Integracji Społecznej”

Centrum Integracji Społecznej realizuje reintegrację zawodową i społeczną przez następujące usługi:

- 1) kształcenie umiejętności pozwalających na pełnienie ról społecznych i osiągnięcie pozycji społecznych dostępnych osobom niepodlegającym wykluczeniu społecznemu;
- 2) nabywanie umiejętności zawodowych oraz przyuczenie do zawodu, przekwalifikowanie lub podwyższanie kwalifikacji zawodowych;
- 3) naukę planowania życia i zaspokajania potrzeb własnym staraniem, zwłaszcza przez możliwość osiągnięcia własnych dochodów przez zatrudnienie lub działalność gospodarczą;
- 4) uczenie umiejętności racjonalnego gospodarowania posiadanymi środkami pieniężnymi.

Głównym założeniem konkursu jest wspieranie projektów z zakresu aktywizacji społeczno-zawodowej osób bezrobotnych, korzystających ze świadczeń pomocy społecznej oraz wykluczonych społecznie i zawodowo.

Działania powinny przyczyniać się do polepszenia warunków rozwoju osób wykluczonych, nabycia kompetencji społecznych, wyrównywania szans oraz rozwoju współpracy instytucji publicznych, organizacji pozarządowych i innych instytucji ważnych dla społeczności lokalnej na danym terenie.

Działania projektowe powinny również prowadzić do poprawy sytuacji mieszkaniowej osób doświadczających ubóstwa i wykluczenia poprzez aktywizację zawodową uczestników projektu w ramach działalności Centrów Integracji Społecznej, zgodnej z obowiązującymi przepisami ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (DZ. U. z 2018 r. poz. 1265 z późn. zm.) - mieszkania socjalne, komunalne, chronione.

Działania realizowane w projekcie muszą być planowane z uwzględnieniem zasobów (instytucji), które działają na obszarze, gdzie projekt będzie realizowany. Projekt powinien zakładać dobrą współpracę między różnymi instytucjami publicznymi i niepublicznymi oraz wykorzystywać ich potencjał.

Po zakończeniu projektu wszystkie organizacje realizujące zadanie muszą zapewnić jego trwałość przez okres co najmniej 3 miesięcy, a sposób zapewnienia trwałości projektu należy opisać w ofercie.

Cele powinny być osiągane przez zaplanowanie kompleksowych działań m.in.: edukacyjnych, profilaktycznych, specjalistycznych, terapeutycznych, rodzinnych, socjalnych lub innych nowatorskich działań. Dodatkowym elementem powinny być działania o charakterze społeczno-kulturalnym i sportowym.

Proponowane typy działań projektowych:

- 1) zaktywizowanie określonej grupy mieszkańców korzystających z pomocy społecznej, poprzez uczestnictwo w zajęciach Centrum Integracji Społecznej oraz realizację indywidualnych programów zatrudnienia socjalnego,
- 2) wspieranie inicjatyw zapewniających osobom wykluczonym społecznie i zawodowo dostęp do usług społecznych, w tym do pracy socjalnej, pomocy psychologicznej, terapeutycznej i prawnej, jak również inicjowanie nieodpłatnych działań profilaktycznych oraz aktywizacyjnych realizowanych w partnerstwach międzyinstytucjonalnych ukierunkowanych na zmniejszenie ryzyka wykluczenia,
- 3) prowadzenie zajęć, warsztatów itp. mających na celu nabycie nowych umiejętności oraz kwalifikacji, co przyczyni się do powrotu do aktywności zarówno społecznej, jak i zawodowej,
- 4) wspieranie działań z zakresu aktywizacji zawodowej osób wykluczonych w celu usamodzielnienia ekonomicznego, w tym m.in. prowadzenie zajęć o charakterze edukacyjno-szkoleniowym, udzielanie pomocy w znalezieniu pracy poprzez udział w zajęciach prowadzonych w Centrum Integracji Społecznej wraz z wykorzystaniem systemu wsparcia instytucjonalnego (np. w obszarze pomocy społecznej i rynku pracy),

- 5) aktywizacja zawodowa uczestników projektu w oparciu o zastosowanie instrumentów rynku pracy (prace społecznie użyteczne, roboty publiczne i prace interwencyjne) oraz potencjał lokalnych zasobów,
- 6) pomoc w usamodzielnieniu ekonomicznym beneficjentów projektu poprzez dążenie do stworzenia przez nich własnych miejsc pracy, np. w formie spółdzielni socjalnej, jak również przystąpienia do już istniejącej spółdzielni, założenia własnej działalności gospodarczej lub podjęcia zatrudnienia na otwartym rynku pracy,
- 7) aktywizacja zawodowa poprzez przeprowadzenie prac remontowych/adaptacyjnych gminnego zasobu mieszkaniowego (mieszkania komunalne, lokale socjalne, mieszkania chronione), jak również zakup nowego wyposażenia do tych lokali, co przyczyni się do podniesienia ich standardu i/lub zwiększenia gminnego zasobu mieszkaniowego.

Realizacja prac remontowych/adaptacyjnych w mieszkaniach pozostających w zasobach gminy może stanowić szansę na aktywizację społeczno-zawodową osób, zarówno uczestników projektu, jak i osób przebywających w tych lokalach oraz stworzyć możliwość przeprowadzenia lokalnych programów rynku pracy.

Uczestnikom projektów zostanie przedstawiona propozycja cyklu edukacyjno-szkoleniowego oraz zostaną włączeni do realizacji prac remontowych/adaptacyjnych w ramach organizacji wybranych w ofercie instrumentów rynku pracy.

W przypadku konieczności podejmowania specjalistycznych prac technicznych, wykonywanych przez firmy zewnętrzne, uczestnicy projektu mogą być włączeni do czynności pomocniczych przy realizacji tych prac.

KONKURS 3. „Aktywna Młodzież – działania na rzecz młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym”

Głównym założeniem konkursu jest wspieranie projektów, które połączą i wykorzystają różne typy działań (kierowanych do młodzieży od 15 do 24 roku życia), a ich realizacja przyczyni się do zapobiegania wykluczeniu społecznemu młodych ludzi.

Proponowane działania to m.in. działania edukacyjne, profilaktyczne, wychowawcze, specjalistyczne, socjalne, socjoterapeutyczne i terapeutyczne.

Proponowane w ofertach konkursowych przedsięwzięcia powinny przyczyniać się do polepszenia warunków rozwoju młodzieży i nabycia kompetencji społecznych, wyrównywania szans edukacyjnych i społecznych młodzieży oraz rozwoju współpracy instytucji publicznych, organizacji pozarządowych i innych ważnych miejsc dla społeczności lokalnej występujących na terenie, gdzie projekt będzie realizowany.

Po zakończeniu projektu wszystkie organizacje realizujące zadanie muszą zapewnić jego trwałość przez okres co najmniej 3 miesiące, a sposób zapewnienia trwałości projektu należy opisać w ofercie.

Adresatami projektów będzie młodzież w wieku 15–24 lata ze szczególnym uwzględnieniem osób wykluczonych społecznie lub z różnych przyczyn zagrożonych marginalizacją społeczną.

Cele powinny być osiągnięte przez zaplanowanie kompleksowych działań m.in.: edukacyjnych, profilaktycznych, opiekuńczo-wychowawczych, specjalistycznych, terapeutycznych, rodzinnych, socjalnych lub innych nowatorskich działań, przy wsparciu działań z zakresu pedagogiki ulicy. Dodatkowym elementem powinny być działania o charakterze społeczno-kulturalnym i sportowym.

Proponowane typy działań projektowych:

- 1) Opracowanie i wdrożenie lokalnego programu w zakresie aktywizacji społecznej młodzieży, z wykorzystaniem potencjału i zasobów szkół, podmiotów reintegracyjnych oraz lokalnych sieci świetlic i klubów młodzieżowych. Taki program powinien być opracowany z reprezentacją środowiska młodzieżowego i być nakierowany na zapobieganie wykluczeniu społecznemu młodzieży poprzez:
  - a) edukację obywatelską, zmierzającą do zwiększenia uczestnictwa młodego pokolenia w procesach podejmowania decyzji w przyszłości - preferowane formy edukacyjne to organizacja debat, warsztatów dyskusyjnych, nauki organizacji konsultacji społecznych,
  - b) animację młodzieżowych liderów – preferowane formy zajęć to nauka tworzenia i organizowania własnych grup formalnych (młodzieżowych organizacji pozarządowych) oraz grup nieformalnych, które będą mogły w przyszłości uczestniczyć w partycypacyjnym projektowaniu miejsc integracji, spędzania wolnego czasu np. ośrodków kultury, bibliotek, obiektów sportowych, miejsc spotkań, parków, placów zabaw etc.,
  - c) nauką samoorganizacji i reprezentacji środowiskowej – preferowane formy zajęć to nauka i ćwiczenie procesu tworzenia i rozwoju inicjatyw reprezentowanych przez młodzież np. samorząd szkolny, rady młodzieżowe etc.,
  - d) edukację w obszarze wolontariatu i ekonomii społecznej – preferowane formy zajęć to nauka i praktyczne ćwiczenia w zakresie tradycji i wartości wolontariatu, organizowanie wolontariatu w podmiotach ekonomii społecznej, świetlicach i klubach młodzieżowych.
- 2) Opracowanie i wdrożenie lokalnego programu na rzecz młodzieży z zakresu przedsiębiorczości, również społecznej na lokalnym rynku pracy. Program powinien być dodatkową edukacyjną inicjatywą realizowaną przede wszystkim w szkołach lub innych

instytucjach i podmiotach (np. w organizacjach pozarządowych, domach kultury czy ośrodkach sportu) z ukierunkowaniem na:

- a) dostarczenie wiedzy o podstawowych formach przedsiębiorczości, z uwzględnieniem przedsiębiorczości społecznej, w tym spółdzielczości socjalnej oraz podmiotach reintegracyjnych na wypadek pierwszych niepowodzeń na rynku pracy,
  - b) przybliżenie wiedzy o akademickich biurach karier i inkubatorach przedsiębiorczości akademickiej,
  - c) promowanie i wsparcie spółdzielczości uczniowskiej i akademickiej (animacja, zajęcia metodyczno-szkoleniowe, konkursy z wiedzy o spółdzielczości, w tym pracy socjalnej etc.).
- 3) Opracowanie i wdrożenie lokalnego programu skierowanego do młodzieży, który będzie określał szereg działań o charakterze profilaktycznym, propozycje kształcenia w zakresie nabycia umiejętności społecznych oraz wyboru form spędzania czasu wolnego. Aranżowane zajęcia o określonej tematyce będą kładły nacisk na wykorzystanie indywidualnych preferencji i zdolności uczestników, jak również na edukację w zakresie problemu uzależnień zarówno wśród młodzieży, jak i w ich najbliższym otoczeniu. W działaniach należy wykorzystać lokalny potencjał instytucji i podmiotów różnych sektorów usług publicznych (np. szkół, świetlic i klubów młodzieżowych). Zajęcia powinny być ukierunkowane na:**
- a) poradnictwo - prawne (z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego), psychologiczne (np. dotyczące relacji rodzinnych, komunikacji, ról w rodzinie) i pedagogiczne (w zakresie właściwych oddziaływań wychowawczych, sprawowania opieki nad dziećmi, umiejętności rozwiązywania konfliktów w rodzinie, trudności wychowawczych),
  - b) edukację kulturalną, rozumianą m.in., jako organizację interaktywnych zajęć twórczych (muzycznych, plastycznych, audiowizualnych etc.) wykorzystujących lokalną infrastrukturę kulturalną,
  - c) edukację historyczną, rozumianą m.in. jako organizacja interaktywnych warsztatów związanych z podmiotową tematyką, pogłębiającą wiedzę i zaangażowanie w sprawy społeczności lokalnej, jej historię, zabytki, mieszkańców,
  - d) edukację medialną, rozumianą m.in. jako organizację interaktywnych zajęć warsztatowych, gier, quizów pozwalających nabywać kompetencje medialne i informacyjne,
  - e) edukację zdrowotną, rozumianą m.in. jako działania w obrębie aktywności fizycznej i sportu, wypoczynku, krajoznawstwa, turystyki społecznej, w tym organizacji rajdów, biegów na orientację, biegów tematycznych, oraz rozwój indywidualnych zainteresowań, działalności hobbystycznej i kółek zainteresowań.

KONKURS 4. „Promocja i prezentacja dobrych praktyk aktywnych form pomocy realizowanych w centrach i klubach integracji społecznej”

Głównym założeniem konkursu jest promowanie dobrych praktyk w zakresie świadczenia usług reintegracji społecznej i zawodowej realizowanych w ramach działalności instytucji zatrudnienia socjalnego, takich jak Centra i Kluby Integracji Społecznej.

W ramach konkursu promowane będą nowatorskie, innowacyjne i efektywne metody pracy z osobami wykluczonymi. Działania realizowane w tym zakresie będą stanowiły dobre praktyki dla innych podmiotów zajmujących się pracą z osobami zmagającymi się z problemem wykluczenia społeczno-zawodowego w zakresie świadczenia usług reintegracji społecznej i zawodowej w ramach instytucji zatrudnienia socjalnego, takich jak Centra i Kluby Integracji Społecznej.

Podmiot, który zostanie wybrany w drodze konkursu do organizacji przedmiotowego przedsięwzięcia, będzie musiał zorganizować i poprowadzić 5 konferencji „**regionalnych**” oraz jedną konferencję „**centralną**” z udziałem Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej lub jego przedstawiciela – podsumowującą konferencje regionalne.

Podczas konferencji regionalnych powinny zostać zaprezentowane dwa podmioty wytypowane przez organizatora jako „dobra praktyka” w realizacji zadań z zakresu lokalnej współpracy (organizacja pozarządowa/samorząd) zasługujące na wyróżnienie ze względu na dotychczasowe nowatorskie i innowacyjne działania w zakresie pomocy osobom wykluczonym.

Zakres merytoryczny spotkania powinien obejmować tematykę współpracy na szczeblu lokalnym oraz prezentację nowatorskich rozwiązań w obszarze reintegracji społeczno-zawodowej osób wykluczonych.

Planowane spotkania będą skierowane do przedstawicieli instytucji zatrudnienia socjalnego, takich jak Centra i Kluby Integracji Społecznej, jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych, przedstawicieli Wydziałów Polityki Społecznej Urzędów Wojewódzkich oraz przedsiębiorców.

Podczas konferencji centralnej, podsumowującej konferencje regionalne, powinno nastąpić wręczenie nagród dla 6 podmiotów – wybranych w uzgodnieniu z Ministrem Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej spośród podmiotów zaprezentowanych na wcześniejszych konferencjach regionalnych, działających w obszarze pomocy osobom wykluczonym społecznie i zawodowo.

Zakres merytoryczny zadania będzie obejmował m.in. określenie tematów paneli dyskusyjnych wraz z listą moderatorów, określenie sposobu naboru podmiotów prezentujących dobre praktyki oraz wydanie materiału promocyjno-informacyjnego w formie biuletynu podsumowującego przebieg wydarzenia.

Organizacja konferencji z zakresu promocji i prezentacji dobrych praktyk aktywnych form pomocy realizowanych w Centrach i Klubach Integracji Społecznej będzie inspiracją dla innych podmiotów do wdrażania nowych rozwiązań w zakresie pomocy osobom wykluczonym.

V. ZAKŁADANE REZULTATY

Poprzez wprowadzenie Programu pn. „Od wykluczenia do aktywizacji. Program pomocy osobom wykluczonym społecznie i zawodowo” oraz realizację trzech otwartych konkursów przewiduje się:

- poszerzenie oferty działań ukierunkowanych na aktywizację społeczną i zawodową osób wykluczonych społecznie;
- wzmocnienie współpracy pomiędzy instytucjami pomocy i integracji społecznej oraz publicznymi służbami zatrudnienia w celu skutecznego wykorzystania aktywizujących form pomocy wobec osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- usamodzielnienie się adresatów projektów konkursowych oraz ich powrót na otwarty rynek pracy lub zatrudnienie w podmiotach ekonomii społecznej;
- wzmocnienie działań partnerskich pomiędzy społecznością lokalną a jednostkami organizacyjnymi służb zatrudnienia, pomocy społecznej oraz organizacjami pozarządowymi;
- wspieranie grup i inicjatyw społecznych (formalnych i nieformalnych);
- promowanie wolontariatu wzmocniającego postawy prospołeczne, aktywność i solidarność obywatelską;
- wzmocnienie działań profilaktycznych wśród młodzieży;
- stworzenie warunków dla kształtowania aktywnych postaw młodzieży;
- zmobilizowanie młodzieży do samopomocy społecznej i sąsiedzkiej z wykorzystaniem wsparcia środowiskowego;
- efektywne wykorzystanie zasobów Centrów i Klubów Integracji Społecznej, a także stworzenie warunków do podejmowania przez samorządy gmin oraz organizacje pozarządowe inicjatyw organizacyjnych, zmierzających do uruchamiania nowych podmiotów reintegracji społeczno-zawodowej.

VI. WSKAŹNIKI

Na potrzeby niniejszego Programu wyznaczono do każdego z konkursów wskaźniki, które wyznaczają szacunkową wartość dla corocznej edycji konkursu, a samo wyznaczenie odbyło się poprzez zdiagnozowanie dotychczasowych efektów wcześniej realizowanych Programów. Jednocześnie należy mieć na uwadze, że informacje zamieszczone w sprawozdaniu końcowym z realizacji zadania publicznego, przesyłanym przez podmioty realizujące projekty będą przedstawiały wartość przyjętych wskaźników jedynie na dzień złożenia ww. sprawozdania.

Konkurs nr 1 „Nowy profil usług w Klubie Integracji Społecznej”	
Nazwa wskaźnika	Wartość ogółem
Liczba osób objętych usługami Klubów Integracji Społecznej	200
Liczba osób objętych usługami instytucji zatrudnienia socjalnego, które pozytywnie zakończyły zajęcia. Liczba absolwentów	180
Liczba absolwentów, którzy podjęli zatrudnienie wspierane	20
Liczba absolwentów, którzy podjęli zatrudnienie na otwartym rynku pracy	25
Liczba absolwentów, którzy podjęli działalność gospodarczą, w tym w formie spółdzielni socjalnej	30
Liczba zawartych porozumień/ umów partnerskich	10

Konkurs nr 2 „Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu poprzez reintegrację społeczno-zawodową w ramach indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego realizowanego w Centrum Integracji Społecznej”	
Nazwa wskaźnika	Wartość ogółem
Liczba uczestników projektów	200
Liczba osób objętych usługami Centrów Integracji Społecznej, które pozytywnie zakończyły zajęcia. Liczba absolwentów.	180
Liczba osób, które podjęły zatrudnienie	50
Liczba zawartych porozumień/ umów partnerskich	20

Konkurs nr 3 „Aktywna Młodzież – działania na rzecz młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym”	
Nazwa wskaźnika	Wartość ogółem
Liczba młodzieży uczestnicząca w projektach konkursowych	200
Liczba instytucji zatrudnienia socjalnego oraz lokalnych świetlic środowiskowych i klubów młodzieżowych realizujących działania projektowe	15
Liczba inicjatyw wolontariackich	20

Konkurs nr 4 „Promocja i prezentacja dobrych praktyk aktywnych form pomocy realizowanych w centrach i klubach integracji społecznej”	
Nazwa wskaźnika	Wartość ogółem
Liczba zaprezentowanych dobrych praktyk	10

VII. REALIZACJA PROGRAMU

Realizacja zadań Programu będzie prowadzona na dwóch szczeblach.

1. Szczebel centralny:

a) **Departament Pomocy i Integracji Społecznej, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej** z następującym zakresem zadań:

- przeprowadzanie otwartych konkursów ofert ogłaszanych corocznie przez Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej,
- ocena ofert pod względem formalnym i merytorycznym (zgodnie z zasadami ogłoszeń o otwartych konkursach ofert),
- bieżący monitoring Programu,
- badanie zasadności wyznaczonych celów szczegółowych,
- przygotowywanie informacji (sprawozdania) z realizacji Programu oraz podawanie jej do publicznej wiadomości.

b) **Biuro Kontroli i Audytu, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej** w zakresie kontroli wybranych podmiotów realizujących zadania w ramach Programu w zakresie oceny prawidłowości wykonania umów zawartych z Ministrem Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

2. **Szczebel lokalny** – organizacje pozarządowe wymienione w art. 3 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2018 r. poz. 450) działające w obszarze pomocy społecznej i zatrudnienia socjalnego oraz samorządowe jednostki organizacyjne – z następującym zakresem zadań:

- realizacja projektu poprzez wykonanie zakresu rzeczowo-finansowego oferty konkursowej, przyjętej w danym roku przez Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej do dofinansowania.
- przygotowanie sprawozdania merytoryczno-finansowego ze zrealizowanych zadań.

VIII. PODMIOTY MOGĄCE UBIEGAĆ SIĘ O DOFINANSOWANIE

O dofinansowanie projektów w ramach Programu mogą ubiegać się jednostki samorządu terytorialnego oraz podmioty, o których mowa w art. 25 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, czyli organizacje pozarządowe (stowarzyszenia i fundacje) o których mowa w art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2018 r. poz. 450) oraz podmioty wymienione w art. 3 ust. 3 pkt 1 i 3 tej ustawy, prowadzące działalność statutową w zakresie pomocy społecznej.

IX. TRYB REALIZACJI PROGRAMU

1. Zasady otwartego konkursu ofert, w tym zasady składania ofert wraz z wymaganą dokumentacją oraz zasady przyznawania dotacji, będą zawarte w ogłoszeniu o otwartym konkursie ofert oraz zamieszczane:
  - a. na stronie internetowej Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej www.gov.pl/rodzina,
  - b. na stronie internetowej Biuletynu Informacji Publicznej,
  - c. w siedzibie Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej – 00-513 Warszawa, ul. Nowogrodzka 1/3/5 – tablica ogłoszeń.
2. Komisja Konkursowa ds. oceny ofert będzie co roku powoływana przez Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
  - a. Sporządzona przez Komisję Konkursową lista rankingowa ocenionych projektów wraz z proponowaną kwotą dofinansowania zostanie przedstawiona do akceptacji Ministrowi Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.
  - b. Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej na podstawie listy rankingowej przedstawionej przez Komisję Konkursową podejmie decyzję o przyznaniu dofinansowania oraz jego wysokości.
  - c. Wyniki otwartego konkursu ofert będą zamieszczane na stronie internetowej Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Biuletynu Informacji Publicznej, a także na tablicy ogłoszeń w siedzibie Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

X. FINANSOWANIE

1. Realizacja Programu będzie finansowana ze środków budżetowych w części 44–zabezpieczenie społeczne. Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej na wsparcie finansowe projektów realizowanych w ramach Programu – edycja 2019 dysponuje kwotą w wysokości 3 349 000,00 zł. Kwota na realizację Programu, o której mowa powyżej, może w danym roku ulec zmianie w przypadku pozyskania dodatkowych środków na realizację projektów.
2. Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej zastrzega sobie prawo do ustalania wysokości środków przeznaczanych na realizację poszczególnych konkursów ogłaszanych w ramach Programu w zależności od wyznaczonych na dany rok kalendarzowy celów szczegółowych.
3. Informacja o kwocie przeznaczonej na realizację poszczególnych konkursów Programu będzie zamieszczana przez Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w corocznych ogłoszeniach o otwartych konkursach ofert.
4. Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w ogłoszeniach o otwartych konkursach ofert zastrzega sobie prawo do wskazania minimalnej i maksymalnej kwoty dotacji, o jaką będzie można wnioskować na realizację projektów w ramach poszczególnych konkursów.
5. Koszty realizacji projektów będą dofinansowywane do wysokości 80% kosztów całkowitych projektu, co oznacza konieczność dysponowania przez podmiot składający ofertę konkursową własnym wkładem finansowym w wysokości minimum 20% kosztu całkowitego projektu.
6. Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej zastrzega sobie prawo do wprowadzenia oświadczenia oferenta, dotyczącego informacji, że na realizację przedstawionego projektu Wnioskodawca nie otrzymał dofinansowania z innych źródeł (z zastrzeżeniem, że nie dotyczy to wkładu własnego).
7. Zakres dofinansowania nie obejmuje:
  - inwestycji związanych z budową nowych obiektów,
  - pokrycia kosztów utrzymania biura Wykonawcy projektu starającego się o przyznanie dotacji (w tym także wydatków na wynagrodzenia pracowników), o ile nie służą one bezpośrednio realizacji zadań w ramach projektu,

- kosztów związanych ze świadczeniami pieniężnymi wynikającymi z przepisów ustawy o pomocy społecznej, ustawy o zatrudnieniu socjalnym, ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy,
- spłaty zaległych zobowiązań finansowych Wykonawcy projektu,
- kosztów obsługi rachunku bankowego (nie dotyczy kosztów przelewów),
- kosztów leczenia i rehabilitacji osób,
- podatku od towarów i usług (VAT), jeżeli może zostać odliczony w oparciu o ustawę z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz. U. z 2017 r., poz. 1221 z późn. zm.);
- zakupu nieruchomości gruntowej, lokalowej, budowlanej;
- zakupu środków trwałych (w rozumieniu art. 3 ust. 1 pkt 15 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz. U. z 2018 r. poz. 395 z późn. zm. oraz art. 16a ust. 1w zw. z art. 16d ust. 1 ustawy z dnia 15 lutego 1992 r. o podatku dochodowym od osób prawnych (Dz. U. z 2018 r. poz. 1036, z późn. zm.);
- amortyzacji;
- leasingu;
- rezerw na pokrycie przyszłych strat lub zobowiązań;
- odsetek z tytułu niezapłaconych w terminie zobowiązań;
- kosztów kar i grzywien;
- kosztów procesów sądowych (z wyjątkiem spraw prowadzonych w interesie publicznym);
- nagród, premii i innych form bonifikaty rzeczowej lub finansowej dla osób zajmujących się realizacją projektu;
- zakupu napojów alkoholowych (jest to niezgodne z art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2016 r. poz. 487, z późn. zm.));
- podatków i opłat, z wyłączeniem podatku dochodowego od osób fizycznych, składek na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne, składek na Fundusz Pracy oraz Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych;
- kosztów wyjazdów służbowych osób zaangażowanych w realizację projektu na podstawie umowy cywilnoprawnej, chyba że umowa ta określa zasady i sposób podróży służbowych.

XI. ZASADY SKŁADANIA OFERT KONKURSOWYCH

1. Oferty konkursowe składane w ramach otwartych konkursów ofert ogłoszonych przed 1 marca 2019 r. należy składać na formularzu oferty określonym w rozporządzeniu Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 17 sierpnia 2016 r. w sprawie wzoru oferty i ramowego wzoru umowy dotyczących realizacji zadania publicznego oraz wzoru sprawozdania z wykonania tego zadania (Dz. U. z 2016 r. poz. 1300).
2. Oferty konkursowe składane w ramach otwartych konkursów ofert ogłoszonych po 1 marca 2019 r. należy składać na formularzu oferty określonym w rozporządzeniu Przewodniczącego Komitetu do Spraw Pożytku Publicznego w sprawie wzorów ofert i ramowych wzorów umów dotyczących realizacji zadań publicznych oraz wzorów sprawozdań z wykonania tych zadań z dnia 24 października 2018 r. (Dz.U. z 2018 r. poz. 2057).
3. Jeden podmiot może złożyć tylko jedną ofertę w ramach jednego konkursu ofert. W przypadku organizacji, których oddziały terenowe lub okręgowe nie posiadają osobowości prawnej (wymagane jest by były wpisane w KRS centralnej organizacji), oddziały te mogą składać oferty po uzyskaniu zgody jednostki centralnej, tj. pełnomocnictwa szczególnego do działania w ramach konkursu w imieniu tej jednostki. Stroną umowy będzie jednostka centralna. Złożenie oferty przez oddział terenowy nieposiadający osobowości prawnej nie wyczerpuje limitu złożenia jednej oferty przez zarząd główny. Jednakże w ramach osobowości prawnej centralnej organizacji pozarządowej oddział terenowy może złożyć maksymalnie 3 oferty.
4. Złożone oferty nie podlegają uzupełnieniu ani korekcie po upływie terminu ich składania.
5. Złożenie oferty na wsparcie finansowe projektu nie jest równoznaczne z zapewnieniem przyznania dotacji lub przyznaniem dotacji we wnioskowanej wysokości.
6. Oferty niekompletne lub złożone na niewłaściwym formularzu nie będą rozpatrywane.
7. Nie przysługuje odwołanie od decyzji Ministra właściwego ds. zabezpieczenia społecznego w sprawie przyznania dofinansowania oraz jego wysokości.
8. Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej zastrzega sobie prawo odwołania konkursu bez podawania przyczyny.
9. W przypadku pozyskania dodatkowych środków na realizację Programu, Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej może ogłosić kolejny otwarty konkurs ofert.

10. W przypadku uwolnienia środków finansowych wynikającego z:
  - a) rezygnacji z realizacji zadania przez podmiot, który otrzymał dofinansowanie,
  - b) rezygnacji z części dofinansowania przez podmiot, który otrzymał dofinansowanie w ramach kompetencji Ministra pozostaje możliwość dofinansowania projektów do limitów uwolnionych środków.
11. Minister podejmując decyzję, o której mowa w pkt 11, wybiera do dofinansowania oferty spośród listy rezerwowej spełniające poniższe kryteria:
  - a) projekt może zostać zrealizowany w warunkach ograniczonego finansowania,
  - b) projekt może zostać zrealizowany w czasie krótszym niż przewidziano w ofercie.

Lista rezerwowa to część listy rankingowej zawierająca informacje o niedofinansowanych projektach, które zostały ocenione pod względem formalnym i merytorycznym, a z których ostatni wyczerpuje środki przeznaczone na realizację Programu.

XII. MONITORING

Departament Pomocy i Integracji Społecznej Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej odpowiedzialny jest za prowadzenie monitoringu realizacji projektów konkursowych.

Zgodnie z zasadami otwartego konkursu ofert podmioty, którym zostanie przyznana dotacja, zobowiązane są do przedłożenia sprawozdania z wykonania zadania publicznego. Wszystkie sprawozdania będą podlegały rozliczeniu merytoryczno-finansowemu wraz z przekazaniem ostatecznej decyzji Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej o uznaniu wykonania zadania konkursowego.

Dodatkowo pracownicy Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej mogą przeprowadzać wizyty monitorujące mające na celu sprawdzenie rezultatów realizowanych lub przeprowadzonych działań.

Na stronie internetowej Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej oraz w Biuletynie Informacji Publicznej corocznie ukazywać się będą sprawozdania przedstawiające podsumowanie efektów z realizacji projektów konkursowych.

XIII. POSTANOWIENIA KOŃCOWE

1. Program wchodzi w życie w dniu zatwierdzenia i obowiązuje do czasu ustanowienia nowego Programu.
2. W sprawach dotyczących interpretacji zapisów Programu oraz konkursów ogłaszanych w ramach Programu właściwy jest Departament Pomocy i Integracji Społecznej w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.